

lemts apspriest, kāda ir viduslaiku piļu loma mūsdienu sabiedrībā katrā no Baltijas piekrastes valstīm. Konferences “Castella Maris Baltici XV” beidzamās dienas rītā Krakovā bija noorganizēta konferences dalībnieku tikšanās ar Vāveles (*Wawel*) pils pētniekiem, kas iepazīstināja ar nozīmīgākajiem arheoloģiskajiem atsegumiem un to demonstrēšanu muzeja ekspozīcijā.

2017. gadā Vācijā notikušās konferences “Castella Maris Baltici XIV” rakstu krājuma iznākšana ir aizkavējusies, bet organizatori solīja to publicēt nākamgad. Tas, tāpat kā iepriekšējie “Castella Maris Baltici” sējumi, iznāks sērijā *Archaeologia Medii Aevi Finlandiae (AMAF)*, ar kuras izdevumiem var iepazīties un tos pasūtīt Somijas viduslaiku arheologu biedrības mājaslapā <http://www.skas.fi/in-english/amaf-series/>.

Latvijas pārstāvju piedalīšanos konferencē “Castella Maris Baltici XV” Polijā finansiāli atbalstīja Valsts kultūrkapitāla fonds.

Ieva Ose

<https://doi.org/10.22364/lviz.110.08>

KONFERENCE “MIJIEDARBĪBA BALTIJAS LOKĀ BRONZAS LAIKMETĀ” HAMBURGĀ

2018. gada 22.–24. novembrī Hamburgas Universitātes Aizvēstures arheoloģijas institūtā (*Institut für Vor- und Frühgeschichtliche Archäologie*) Vācijā notika bronzas laikmetam veltīta konference – Mijiedarbība Baltijas lokā bronzas laikmetā (*Circum-Baltic interaction in the Bronze Age* jeb saīsināti CIBA). Konference bija iedalīta trijos tēmu blokos: 1) dzīvesvietas un ekonomika; 2) materiālā kultūra un 3) robežas un sakari. Kopumā, neskaitot ievadrunas, tika prezentēti 18 pētījumi, kas skāra dažādus bronzas laikmetā notiekošos procesus Baltijas jūras reģionā. Lai gan bronzas laikmetam un aizvēstures izpētei kopumā ik gadu veltītas dažādas konferences un simpoziji (piemēram, *Nordic Bronze Age Symposium*, EAA jeb *Annual Meeting of the European Association of Archaeologists* u.c.), tomēr šī ir pirmā, kurā uzsvars likts tieši uz Baltijas jūras reģionu.

Pirmajā dienā ievadziņojumu par konferences idejas aizsākumiem sniedza Hamburgas Universitātes arheologs un profesors Franks Nikulka (*Frank Nikulka*). 2017. gadā tika izveidota darba grupa, kuru pārstāvēja bronzas laikmeta pētnieki no dažādām Baltijas jūras reģiona valstīm. Šajā sanāksmē tika izveidota konferences koncepcija un struktūra. Konferences

galvenais mērķis bija veidot vienotu skatījumu uz procesiem bronzas laikmetā Baltijas jūras reģionā. Konferenci organizēja Hamburgas Universitātes Aizvēstures arheoloģijas institūta pārstāvji – F. Nikulka, Daniela Hofmana (*Daniel Hofmann*) un Roberts Šūmans (*Robert Schumann*). F. Nikulka iepazīstināja konferences dalībniekus ar nākamo runātāju – goda viesi dāņu arheologu Kristianu Kristiansenu (*Kristian Kristiansen*), viņa darbību, pētnieciskajām interesēm un zinātniskajiem sasniegumiem.

K. Kristiansens savā ziņojumā raksturoja bronzas laikmetā notikušās globalizācijas iemeslus un virzību. Pētnieks aplūkoja šo procesu ne vien Eiropas, bet arī citu teritoriju kontekstā, minot Anatolijas stepes, izceļot Trialeti kultūru Gruzijas teritorijā un Kanešu Turcijas reģionā, kā arī Centrālāzijas reģionu u.c. Arheologs raksturoja arī vilnas lielo nozīmi maiņas sakaru izplatības procesā, secinot, ka šis materiāls varētu būt bijis pat svarīgāks par bronzu. K. Kristiansens stāstīja par to, cik daudz dažādu resursu nepieciešams, lai uzturētu bronzas laikmeta kopienas, piemēram, aplūkojot kapu piedevas Jitlandē, to izstrādei, pēc arheologa aprēķiniem, bijis nepieciešams vismaz divas tonnas bronzas gadā, savukārt dzīvesvietas uzturēšanai vienai kopienai – vismaz 152 koki u.tml. Šos materiālus vajadzējis importēt masveidā, tādējādi kopā ar tirdzniecību attīstījies arī globalizācija.

Otrajā konferences dienā tika prezentēti ziņojumi, kuri saistīti ar pirmajiem diviem tēmu blokiem – dzīvesvietas un ekonomika un materiālā kultūra. Ķīles Universitātes pārstāvji Stefānija Šefere (*Stefanie Schaefer*), Juta Kneizela (*Jutta Kneisel*) un Ingo Fēzers (*Ingo Feeser*) ziņoja par apdzīvotības pēdām Baltijas jūras dienvidrietumos, kā piemēru minot Mangu de Bargenu (*Mang de Bergen*), kur apdzīvotība ilgusi no vēlā neolīta līdz pat senākajam dzelzs laikmetam. Tomēr bronzas laikmeta apdzīvotības pēdas ir salīdzinoši slikti saglabājušās atšķirībā no apbedījumiem – fiksēts 21 urnu apbedījumu uzkalniņš. Arheologi raksturoja divas konstatētās transformāciju fāzes: 1) 1600/1500 g. p.m.ē., izmantojot ekoloģiskos datus kopā ar arheoloģiskajiem, autori identificējuši izmaiņas dzīvesvietu struktūrā, ko saista ar sociālekonomiskiem apstākļiem; 2) 1300/1200 g. p.m.ē. konstatētas izmaiņas apbedījumu izveidošanā, ko saista ar ideoloģiskiem un ekonomiskiem apsvērumiem.

Par to, ko nozīmē centrs bronzas laikmetā un vai tas ir saistāms ar maiņas sakariem, stāstīja Getingenes Universitātes pārstāvis Immo Heske (*Immo Heske*), balstoties uz pētījumiem vēlā bronzas laikmeta Hīnemburgas (*Hünenburg*) pilskalnā, kurš ticis apdzīvots aptuveni 500 gadus. Tā kā pilskalnā atrasti dažādi bronzas priekšmeti – ne vien lokāli, bet arī

importēti no citiem reģioniem, tas tiek pieskaitīts pie centra. I. Heske kopumā pilskalnus saista ar eliti, kura izvērsusi savstarpējus sakarus. Viņš atzīmēja arī trīs procesus, kas spēj padarīt dzīvesvietu par centru: 1) tirdzniecība, 2) rituāli un 3) spēles. I. Heske uzsvēra, ka, lai gan šādi procesi konstatējami arī apmetnēs, tām nav tik plaši izvērsti sakari kā pilskalniem, līdz ar to nav iespējams šāda tipa dzīvesvietas uzskatīt par centriem.

Alģimants Merkevičs (*Algimantas Merkevičius*, Viļņas Universitāte) ziņoja par pilskalnu izveidošanās iespējamajiem iemesliem Austrumbaltijas reģiona dienvidos, izdalot divas iemeslu grupas: 1) iekšējie, kas ietver ekonomiskos (lauksaimniecība un metālapstrāde), sociālos (sociālā diferenciācija) un ideoloģiskos (mirušo kremācija, depozi) aspektus; 2) ārējie, kas ietver cilvēku pārvietošanos un maiņas sakaru attīstību, kā arī karadarbību un aizsardzību.

Ķīles un Berlīnes universitāšu pētnieki Inese Beilke-Foigta (*Ines Beilke-Voigt*), Olivers Nakoincs (*Oliver Nakoinz*) un J. Kneizela skaidroja bronzas un dzelzs laikmeta pilskalnu funkciju un nozīmi sabiedrībā. Pētnieki uzsvēra, ka pilskalns ir monofunkcionāla dzīvesvieta un bieži vien tā funkciju mēdz aplami uztvert vienpusēji, respektīvi, pilskalni izveidoti un kalpojuši tikai aizsardzības nolūkiem. Pilskalnu kā dzīvesvietu arheologi saista ar funkciju (statusa simbols, aizsardzība), subjektu (cilvēks – sabiedrība – institūcija) un iemeslu (kopienas saiknes, drošības sajūta). Tādējādi pilskalni pilnā mērā atspoguļo sociālos, ekonomiskos un kultūras procesus kopienā.

Katarina Slusarska (*Katarzyna Ślusarska*, Gdaņskas Universitāte) stāstīja par vēlā bronzas uz agrā dzelzs laikmeta apdzīvotību Oderas lejtecē un lagūnas reģionā. Balstoties uz ģeoloģisko kontekstu, keramikas izplatību, apbedījumiem, kā arī uz depoziem un putekšņu analizēm, autore izdalīja divus galvenos apdzīvotības reģionus: Ūzedomas un Volinas salas Baltijas jūrā un Voltinas un Pižices zemieni.

Arheologi Vanda Visocka (LU), Ūve Sperlings (*Uwe Sperling*, Rostokas Universitāte) un Vītenis Podenis (*Vytenis Podėnas*, Viļņas Universitāte) ziņoja par Austrumbaltijas vēlā bronzas laikmeta keramikas izgatavošanas stilistiskajiem un tehnoloģiskajiem aspektiem.¹ Pētījums balstīts uz triju pilskalnu materiālu – Asvas (Igaunijā), Ķivutkalna (Latvijā) un

¹ Pētījums tapis ar Valsts kultūrkapitāla fonda finansiālu atbalstu. Projekta nosaukums: “Austrumbaltijas keramikas stilistika un tehnoloģiskie aspekti vēlajā bronzas laikmetā: Asvas, Ķivutkalna un Narkūnas pilskalnu piemērs” (projekta Nr. 2018-3KMA001-P).

Narkūnas (Lietuvā). Pētnieki secināja, ka, lai gan Narkūnas keramika pieder pie švikātās keramikas arheoloģiskās kultūras, pēc citām stilistiskajām iezīmēm tā atšķiras no Asvas un Ķivutkalna. Tomēr keramikas tehnoloģiskie aspekti bijuši līdzīgi visos pilskalnos.

Kamila Novaka (*Kamil Nowak*, Vroclavas Universitāte) sniedza ieskatu par metālapstrādi Rietumpomerānijā un Mēklenburgas reģionā. Kopumā izpētīts materiāls no 31 dzīvesvietas un vairākiem depoziem. Pētniece secināja, ka metālapstrādes pēdas konstatējamas ne vien dzīvesvietās, bet arī depožitos, kur atrasta neapstrādāta bronza.

Rostokas Universitātes pārstāvji Ū. Sperlings un Hanss Jergs Karlsens (*Hans-Jörg Karlsen*) prezentēja pirmos pētījuma rezultātus par metālapstrādi Asvas pilskalnā Igaunijā. Asvas pilskalnā atrasts vairāk nekā tūkstotis lejamveidņu, tādējādi tas bijis spēcīgs bronzas apstrādes centrs. Pēc pašreizējiem rezultātiem arheologi secināja, ka metālapstrādē bijusi ziemeļu reģionu ietekme, taču lejamveidnes izgatavotas uz vietas. Tāpat arī bronza lieta un apstrādāta uz vietas pilskalnā, par ko liecina atrastie vara izdedži.

Hamburgas Universitātes (Hella Hartena-Buga (*Hella Harten-Buga*), Birte Mellere (*Birte Meller*), F. Nikulka), Getingenes Universitātes (Tomass Terbergers (*Thomas Terberger*)) un Šverīnes Universitātes (Detlefs Jancens (*Detlef Jantzen*)) pārstāvji sadarbībā ar Jergu Oršītu (*Jörg Orschiedt*) stāstīja par Tollenzē ielejā atrastiem krama bultu galiem, to pielietojumu un izmantošanu kaujā. No 10 atrastajiem krama bultu galiem pieci tika analizēti, izmantojot gan organisko atlieku analīzes, gan digitālo mikroskopiju. Uz viena bultas gala konstatētas zīdītāja asinis (iespējams, cilvēka), uz cita – bronzas atliekas, vēl uz kāda – muskuļu audi. Pētnieki secināja, ka šie bultu gali izmantoti kaujā, nevis medībās.

Trešajā konferences dienā tika prezentēti ziņojumi, kas skāra robežas un mijiedarbību bronzas laikmetā. Helle Vandkilde (*Helle Vandkilde*, Orhūsas Universitāte) pievērsās “bronzizācijas” koncepcijas jeb bronzas laikmeta kā visaptveroša globalizācijas fenomena raksturojumam. Arheoloģe skaidroja, ka līdz ar bronzas materiāla importēšanu un eksportēšanu radās dažādu kultūru saiknes, veidojās urbānie un neurbānie reģioni, arī protozīda ceļa nomadi. Visi šie procesi noveda līdz globalizācijai. Autore savu ziņojumu noslēdza ar tēzi, ka bronzizācija ne vien izmainīja tradīcijas, bet arī radīja nevienlīdzību kopienās.

Valters Langs (*Valter Lang*, Tartu Universitāte) skaidroja protosomugru etnosa iespējamo izveidošanos, kopienu pārvietošanos un tradīciju maiņu. Lai gan Igaunijas teritorijā bronzas laikmetā dzīvojušās kopie-

nas bijušas ģenētiski viendabīgas, tās pēc materiālās kultūras bijušas ļoti atšķirīgas. Šādas materiālās kultūras un tradīciju atšķirības pētnieks saista ar jaunu kopienų pieplūdumu/pārceļošanu no viena reģiona uz citu, kā arī ar maiņas sakariem un savstarpējiem kontaktiem.

Jans Heinrihs Bunnefelds (*Jan-Heinrich Bunnefeld*, Getingenes Universitāte) ziņoja par Baltijas jūras reģionā atrastajiem zobeniem, kas datējami ar agro bronzas laikmetu. Zobenu izplatība ir ļoti nevienmērīga, piemēram, Skandināvijā un Vācijas piejūras reģionos atrasti vairāk nekā divi tūkstoši, citos reģionos daudz mazāk. Zobenu un dunču ornaments dažādos reģionos ir ļoti atšķirīgs – teritorijā no Pomerānijas līdz Somijai tie ir ar daudz vienkāršāku stilistiku nekā ziemeļos. Šobrīd nav iespējams interpretēt šo tendenci. Arheologs arī konstatējis, ka dzīvesvietās atrastie zobeni ir atšķirīgi no apbedījumos atrastajiem.

Getingenes Universitātes pārstāvji Lorencs Rāmstorfs (*Lorenz Rahmstorf*) un Nikola Jalongo (*Nicola Ialongo*) stāstīja par rievotiem akmens priekšmetiem. Pētnieki šos priekšmetus, pēc dažādām analoģijām, interpretē kā svaru atsvariņus jeb tā dēvētos rilenšteinus (*rillensteine*). Lai klasificētu šāda veida artefaktus, arheologi testēja to balansu, izmantoja arī kvantogrammas un Monte Karlo metodes. Analizējot 521 akmens atsvariņu, pētnieki izdalīja četrus izplatības reģionus: 1) Britāniju; 2) Spāniju; 3) Centrāleiropu un 4) Melnkalnes teritoriju. Atsvaru svars dažāds – no 20 gramiem līdz pat 5 kilogramiem. Atsevišķos depozītos Prūsijā arī atrasti atsvari, kas varētu liecināt par dažādiem tirdzniecības aspektiem. Pētnieki vērsa uzmanību, ka dažādos reģionos visticamāk bijušas atšķirīgas svēršanas sistēmas. To izziņāšanu apgrūtinā rakstīto avotu neesamība.

Šverīnes (D. Jancens), Getingenes (T. Terbergers) un Greifsvaldes Universitātes (Ūte Brinkere (*Ute Brinker*), Gundula Lidke (*Gundula Lidke*)) pārstāvji prezentēja pirmos pētījuma rezultātus saistībā ar karadarbību Tollenzē ielejā ap 1300.–1250. g. p.m.ē. Tollenzē upe bijusi nozīmīga maģistrāle. Pēc ģeoloģiskajiem datiem konstatēts, ka upe senatnē bijusi platāka un seklāka nekā šodien, tāpēc to bijis iespējams šķērsot. Tajā konstatētas koka konstrukcijas paliekas, kas datējamās ar 14. gs. p.m.ē. Atrasti arī dažādu ieroču fragmenti – bultu gali, koka mieti u.tml. Pētnieki skaidroja, ka kaujai bijis “skriešanas” raksturs no dienvidiem uz ziemeļiem. Kaujas kulminācija notikusi Velcinās (*Weltzin*) apkaimē. Šobrīd atrastas 144 kauju dalībnieku mirstīgās atliekas, taču tiek lēsts, ka kaujās, iespējams, piedalījušies gandrīz divi tūkstoši cilvēku. Pēc DNS analizēm tā bijusi ļoti heterogēna, lokāla populācija, kurai, spriežot pēc

izotopu analīzēm, bijusi dažāda diēta. Savukārt ķīmiskajās analīzēs konstatēts, ka ieročiem izmantotais metāls nācis no Austrumalpu un Karpatu reģioniem.

Ķīles Universitātes pārstāvji Annalēna Boka (*Annalena Bock*) un Hendriks Rēze (*Hendrik Raese*) ziņoja par kultūru robežreģioniem Baltijas jūras dienvidrietumu teritorijā pārejas posmā no neolīta uz bronzas laikmetu. Autori galvenokārt koncentrējās uz Ūņētiķes kultūru. Dzīvesvietās, kurās pārstāvēta šī kultūra, kā maiņas priekšmetus lietoja dzintaru un metālu. Atrastajos depoziēs novērojama maiņa no vēlā neolīta uz agro bronzas laikmetu. Analizējot Dienvidskandināvijā un Centrāleiropā konstatēto 365 metāla depoziē saturu, autori izdalīja trīs veidus: 1) ar dažādiem priekšmetiem bagāti, 2) ar maz māla priekšmetiem un 3) mitrā vidē (purvos u.tml.) bez māla priekšmetiem. Arheologi pēc dzīvesvietu un depoziē korelācijas, kā arī izmantojot prediktīvās modelēšanas metodi, secināja, ka kultūru robežreģioni konstatējami ik pēc aptuveni 30 kilometriem.

Marcins Macejevskis (*Marcin Maciejewski*, Vroclavas Universitāte) stāstīja par vēlā bronzas un agrā dzelzs laikmeta depoziētiem kā robežreģionu pāreju. Viņš izdalīja divu veidu depoziēti: 1) rituālu (rituālā un sociālā funkcija), 2) nerituālu (politiskā un ekonomiskā funkcija). Kališas reģionā konstatēts depoziē akmens šķirstā, līdzīgs atrasts arī Rosko. Pētnieks secināja, ka šādas konstrukcijas saistītas nevis ar apbedīšanas tradīcijām, bet gan ar depoziēti funkcionālo nozīmi. Autors izcēla arī Kovalfko depoziēti, kurš atrasts purvainā vidē pie nelielas upes starp diviem kultūru robežreģioniem. Savukārt Šuzefko depoziēts atrasts pie jūras. Tādējādi pētnieks šāda veida depoziēti interpretēja kā robežzīmes.

Joakims Vēlins (*Joakim Wehlin*, Upsalas Universitāte) ziņoja par akmens laivveida krāvumiem, īpaši koncentrējoties uz Gotlandi. Šāda tipa apbedījumi saistāmi ar jūrniekiem un tirdzniecību. Arheologs Gotlandi interpretēja kā maiņas sakaru punktu, kurā norisinājušās arī sociāla rakstura aktivitātes, par ko liecina fakts, ka visi uz salas esošie pieminekļi atrodas netālu no jūras.

Agne Čivilīte (*Agne Čivilytė*, Viļņas Universitāte), runājot par Austrumbaltijas nozīmi bronzas laikmetā, pievērsās jautājumam, vai šo reģionu iespējams dēvēt par perifēriju. Aizvēstures pētnieki par bronzas laikmeta centru Baltijas jūrā uzskata Skandināviju, citi reģioni zināmā mērā bijuši politiski un ekonomiski atkarīgi no tās. Savukārt Baltijas valstu teritorija tiek raksturota kā ziemeļu kultūru perifērija. Arheoloģe uzskata, ka Baltijas valstu reģionu nedrīkst uzskatīt par perifēriju, vismaz sākot no vēlā bronzas laikmeta, kad notikuši aktīvi maiņas sakari un pa-

---

stāvējušas vairākas kultūras, kurām bijušas savas tradīcijas un ideoloģiskie uzskati.

Konferences noslēgumā uzstājās Norvēģijas institūta Romā direktors, vēlā neolīta un agrā bronzas laikmeta pētnieks Kristofers Preskots (*Christopher Prescott*). Prezentētajos pētījumos K. Preskots saskatījis divus galvenos ziņojumu blokus: 1) kopaina par Baltijas jūras reģionu un tā fragmentārisms un 2) saikne starp diviem reģioniem – ziemeļiem un mūsdienu Baltijas valstu teritoriju. Arheologs akcentēja, ka šajā konferencē pietrūcis ziņojumu un diskusiju par Volgas reģionu un tā saikni ar Baltijas jūras reģionu. Balstoties uz prezentētajiem pētījumiem, plānots izdot konferences rakstu krājumu.

Vanda Visocka